

Smål.

Almanackor, Kinnarvalls ls.
Kungl. Lödbergs

61

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

2684

Död och begravning.

Död och begrav-
ning.

Om ugglan skrek vid gårdarna
kläkvitt, trodde de, att detta betydde, att någon skul-
le dö. Men så hade de också för sig, att hon kunde säga
"schvepp", och då betydde det födelse.

Om hunden sprang omkring i byn
och tjöt, så betydde det eldsvåda. Höll han sig vid
en och samma gård, betydde det dödsfall.

Började tuppen gala på natten,
skulle de försöka få tag på honom och känna honom på
fötterna. Voro de kalla, betydde det dödsfall, voro
de varma eldsvåda.

2684

Om den sjuke vill flytta från
en säng till en annan eller yrar och talar om flytt-
ning, betyder det, att det snart är slut. Detsamma
trädde man, om den sjuke ligger och plockar på täcket.
När jag hade nervfeber, låg jag en hel dag och plockade
på täcket, och min mor var så ledsen, "för nu är det
väl snart slut", sade hon.

Min farmor talade om, att om den
döende låg på en fjäderdyna, så skulle de ta undan den,
för om det var tuppfjäder i den, så hade den sjuke svårt
för att dö.

Hon berättade också, att förr skul-
le de stanna klockan, när någon höll på att dö. Det skul-
le gå lättare då. Likaså har jag hört, att klockan stan-

Träl.
slummande

Bengt Föderberg
1929. LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

63.

nade av sig själv, när någon dog.

När någon dog, öppnade de fönstren
~~och sedan~~ ^{hängde} lakan för dem.

2684

En äldre kvinna skickades efter,
som skulle klä liket samt tvätta det.

Under liket sattes en kittel med
enris, för att det inte skulle bli någon liklukt.

I gamla tider skulle liket ha ett
lintyg, en vit kjol och en vit klut på huvudet samt vita
bomullsstrumpor och vantar. Hade de inte stickade strum-
por, så sydde de av tyg. Sedan lades ett lakan över den
döde.

Förr la' de också en sax eller
kniv och en psalmbok i kistan, för att den döde inte skul-
le stiga upp. Detta har jag dock aldrig sett endast hört
berättas. Var det så att den döde var känd som en supa-
re, så skickades en flaska brännvin med som reskost.

När jag var ung flicka, hittade

7

dödgravaren en gammaldags lomme-flaska, när han grävde upp en gammal grav. Jag frågade honom då: "Men det söp ni väl aldrig upp, Kalle?" - "Nej, inte jag ensam, för det var många, som fick smaka på det märkvärdiga brännvinet, och gott var det", *svarade han.* ✓

2684

Om en havande kvinna dog lades, och det göres än i dag, en svepning åt barnet med i kistan.

När de hade fått liket i kistan, ha de bara hållit likrummet stängt, så det har inte varit någon, som vakat över det.

För att inte den dödes ansikte skulle förvandlas, lade de en linneduk, doppad i brännvin däröver, likaså lades en säck med färsk jord över magen, för att den inte skulle svälla.

Locket på kistan sattes inte på förrän begravningsgästerna voro komna, och de skulle till kyrkan. Var den döde så förvandlad att de inte

ville visa honom för gästerna, lades det dock på tidigare.

Sjärlaringningen. - Då samlade de ihop några grannar, 6-8 stycken, och gingo så ner till prästen för att anmäla dödsfallet. Så när vi sågo några mörkklädda, allvarliga karlar komma gående, sa'vi: "Se, där ska de å och ringa!" De hade matknyte och lomneflaska med sig. De brukade mestadels be någon häruppe i byn hjälpa sig, ty det var ju inte alla som voro vana vid det. Alla sjärlaringningar gjordes mellan 10 och 11 på morgonen, och de hade alltid brått med att få ringt, för det skulle skaffa ro åt den döde, trodde de.

För vanligt folk ringdes sällan mer än en halvtimme. Var det ett litet barn eller ett fattighushjon knappt mer än en kvart, men var det en storbonde, kunde det ringas ända till tre kvart, men längre fick de inte ringa för då blev det kungaring-

Sjärlaringning.

2684

ning. Var det en man, som var död, var det klämt-
ning före ringningen, men var det en kvinna var
det efter.

2684

Graven grävdes av dödgrävaren,

Graven.

som var både kyrkväktare och dödgrävare. De förnä-
mare hade sina gravplatser närmast kyrkan. Nere vid
bårhuset låg en liten lada, där dödgrävaren hade sina
redskap, och nere vid denna begrovos de, som hade gjort
av med sig själva. De släpades över ringmuren på kväl-
len, när det var skumt och det ringdes inte för dem.
När jag gick i skolan minns jag, att det grävdes en
grav ena middagen och den andra var den igenfylld,
men någon begravning hade vi inte sett. Jag frågade
då far härom, och han sade: "Han begravdes i tysthet.
Det ska' du inte tala om!" Det var en gammal brunns-
grävare, som de hade hittat död ute.

Vid dörren och porten till likhuset sattes enar eller granar. Så ströddes granris i likrummet, i farstun och på gårdsplanen. Alla grannar, som bodde vid vägen, strödde också ut granris. Var det trångt om plats, så man inte kunde ha liket inne, gjordes en berså av enar ute på gårdsplanen, där kistan då sattes.

2684

Innan de foro till kyrkan, sjöngs en psalm och hölls en litet tal, andaktsövning. Detta senare hölls vanligen av en gammal soldat eller skollärare. Soldaten Färdig var mycket anlitað som liktalare hemma, och han talade bättre än många präst, men han spottade inte i glaset, och därför var det många, som tyckte, att det inte passade sig, att han höll liktal. Den, som höll liktal, kallades "vedkastarpräst", vilket antagligen beror på, att de oftast stodo på vedkasten (vedbacken) och talade.

Förr var det merendels släktingar,
som buro kistan, eller också sådana, som varit goda vän-
ner till den döde. Alltid karlar. Var den döde gammal,
var det äldre bärare men var det en ung var det yngre.
I min tidigaste barndom bars kistan ända till kyrko-
gården. Då var det två bärarlag, så fyra karlar bar och
fyra gingo lediga bredvid. Den döde bars på en likbår,
som förvarades i bårhuset. Den sattes ner på bockar vid
grindarna, och så trädde de in likhandkläderna och bar
kistan i händerna fram till graven. Likhandkläderna vo-
ro långa vita handdukar.

Var det en soldat, som var död,
så följde hela korpralskapet sin kamrat till graven.
Min farmor talade om, att förr sköto de också av en
salva vid graven, men denna sed är bortlagd nu. De, som
bodde närmast voro bärare, men de andra mötte vid kyr-
kan.

När prästen hade slutat sin tjänst,

började bärarna kasta igen graven och även de andra hjälpte till härmed. När de hade kastat igen graven och jämnat till den, så kunde det hända, att de ställde sig alla omkring och läste en bön eller en psalmvers. Men detta förekom inte alltid.

2684

Många trodde, att det fanns vissa präster, som kunde se, vart själen tog vägen. Virestads präst lär ha kunnat det, och om någon kom honom så nära, så han kunde trampa på hans kappa, fick han också se det. - Det var en torparhustru, som de trodde hade gått bort i en olycklig stund. När de skulle läsa ut liket hemma på Kyrkön, kom det två stora korpar och satte sig i ett träd. De följde sen liktåget hela vägen ända till kyrkan, och där satte de sig i ett träd. Det var underligt, att de kunde följa med $\frac{1}{2}$ mil.

Man åt inte gärna i likrummet,
såvida det inte var mycket trångt om platsen. Då plockades all klädsel ut, och det eldades i rummet.

Begravning.

Till begravningen bjöds släktingar och gilleslaget. Det var mycket noga med, att alla släktingar blevo bjudna. Begravningen varade i två dagar. Andra dagen skulle käringarna hämta tillbaka sin förningafat, och då skulle de ha bakförning med sig hem. De fattiga kommo och fingo mat, medan gästerna voro i kyrkan.

2684

När morfar begrovs, det var i Bastramåla, Urshult, så var det risat vid varenda stuga utefter hela vägen, och den var en mil. Sedan fingo de köra av med mat till alla dem, som hade risat. Var och en skulle ha så mycket, de kunde lassa på en stor tallrik. Så bjödes de även på brännvin. Det var rättaren och en hushållerska som skötte detta. Dagen före begravningen skulle de ha med sig ett lass mat till

ringaren och väktaren. - De hade kokat en hel byk-kittel med årtsoppa till de fattiga, och den gick åt.

När gästerna samlades, fingo de smörgåsbord och brännvin. När de kommo från kyrkan fingo de sätta sig till bords, och så bjöds det på mat som ungefär på ett bröllop. Det var fiskrätt, kötträtt med stuvning, fruktsoppa, risgrynssoppa med russin, stek, kräm och sockerkaka.

Man hade inga lösa blommor till graven. Efteråt planterades några blommor, en rosenbuske eller någran andra mångåriga, som kunde reda sig själva. Så sattes ett enkelt träkors på graven, på vilket den dödes namn var målat. Var det en gammal var korset svart, men var den döde ung, var det vitt.

2684

Brytegille. - Skättegille.

Brytegille.

Skättegille.

När de hade linet väl torkat i bastan, så den, som skötte om det, sade, att det var färdigt, så bjödo de ungdomarna i gårdarna omkring och från torpställena. Det var inte kalaslaget. Hade de mycket lin, kommo de vid 12-tiden. De bjödos då på kaffe och därefter middag, men det var inget kalas. Efter middagen gick man till bastan.

Från varje ställe kommo en karyl och ett fruntimmer, och de skulle ha med sig en bråta var. Karlar-

na hade ~~hade~~ grova krossbråtor och flickorna finare och tätare skavbråtor.

De höllo på och arbetade till skymningen.

2684

De, som hade nära hem, sprungo då hem och bytte kläder, men de, som bodde längre bort, hade kläder med sig till ombyte. Nu började kalaset och man dansade och roade sig på bästa sätt, och var det en bra spelman, kunde det hända att de höllo på ända till morgonen. Då fingo de lov att giva sig iväg, ty då skulle "skättekäringarna komma, och det var ofta med knapp nöd man hann få rent i stugan och få fram frukostmaten till käringarna kommo med sina skätteträ och skättestolar.

Skättekäringarna fingo hålla till i ladugården. Kreaturen skickades ut tidigt på morgonen och sedan gjordes det rent efter dem, och därefter sutto käringarna där i långa rader och arbetade.

Linnet delades upp i tre olika sorter: tågor, blånor och skättefall. Tågorna användes till dräll och

lärf. Av blånorna gjorde man blaggarn, som användes till grövre vävnader, såsom handdukar och grövre skjortor. Skättefallet användes till inslag i säckar o.dyl.

2684

Skättekäringarna bjödos inte särskilt, utan de kommo frivilligt dagen efter brytegillet på efterkalas. - Mororna skickade vanligtvis en piga till varandra.

Småland
Minnevalle
Almundsjö
Mydär. 1845

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Mydär. 1845
1845

sid 75

acm 2684

Hördagar.

Hördagar.

Erik- och Karolinadagarna voro
vanliga hörddagar, om man nu skulle rätta sig efter
gamla märken. Min far brydde sig dock aldrig om så-
dant. Han brukade säga: "Jag bryr mig inte om, om da-
gen är så eller så, för när jorden är tjänlig, då sår
jag!" - De, som hade större jordbruk, kunde ju inte
heller fästa sig vid dylika märken.

2684

Rin och Länga!

Kyrksopor.

Kyrksopor.

De, som hade fattigunderstöd, skulle städa kyrkan till jul och midsommar. Då var det en gång en gubbe, som sa: "När vi ha sopt till dörren, får jag ta soporna då?" - "Ja, vaserra", sa vaktaren. - "När vi sopte till jul, fick jag inga tag i. Annars skulle jag låtit dem stå ihop med hörfrö över vintern. Nu ska jag strö på mitt hörland, för det ska va så bra med kyrksopor!"

2684

Sjuhutakäring.

Sjuhutakäring.

Sjuhutakäring är ej bekant här.

Smil
Kinnwalds bok
Minnadagst som
1929

Appt Bengt Söderberg 78.
Bok Anna Södergren
2084
f. 1845, Minnadagst

Lucia.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Lucia.

Jag har aldrig hört talas om, att någon
här firat Luciadagen. Det har åtminstone inte varit
allmänt bruk.

Småland.
Timmeråls
Ålmsåkers
178 1929

Yngre Bror Petersen
Ber. Anna Ståhlgren
Född 1845 i Ålmsåkers

79.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

2684

Lille-jul.

Lille-jul.

Tomasdagen kallades lille-jul. Då var det mycket att iakttaga. Det var vissa arbeten, som inte fick utföras den dagen. Så t.ex. fick man inte spinna. Gjorde man ändock detta, spann man sönder rockarna.

Inte heller mala fick man Tomas-mässenatt, ty den natten skulle tomtarna mala sin gröda. Vi hade en gammal mjölnare därhemma, som berättade, att i hans ungdom fick man inte mala Tomas-mässenatt,

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

80.

utan då skulle man hålla upp en timme. De hade dock trotsat förbudet och fortsatt att mala, men kvarnen gick då sönder.

Man skulle akta sig för att ha brygden i jäsning Tomas-dagen, ty då surnade drickat fortare.

2684

Likaså skulle allt bak vara färdigt före den dagen.

Längre tillbaka i tiden, talade min gamla farmor om, skulle de inte spinna torsdagen och lördagen efter kl. 12. I min ungdom däremot var det sed, att på lördagskvällen förekom inget kvällsarbete, utan efter kvällsmaten, som åts vid 8-tiden, voro tjänarna lediga och fingo gå och lägga sig eller för övrigt göra vad de ville.

2684

Julafton.

Julafton.

På julafton steg man upp vid 4-tiden. på morgonen. Det gällde ingen tävlan, men då skulle stugan pyntas. På morgonen skulle även julveden huggas enligt gammal tradition. Hos oss bars den bara in, ty den var huggen förut. Längre till-baka i tiden var det sed, att man på julaftons morgon skulle tröska ett läger säd, men om den säden skulle användas till något särskilt, har jag aldrig hört.

Arbetet slutade vid middagstiden och sedan

kunde man inte gå i närmsta stuga en gång, såvida
det inte var något absolut viktigt ärende, såsom
sjukdomsfall eller dylikt. Detsamma gällde juldagen.

Julkärven sattes upp antingen i något
träd eller på en sädeskrake, som man slog
ett par spikar i. Det sattes ofta upp flera jul-
kärvar allt efter råd och lägenhet, men en måste
man åtminstone ha, var man än skulle taga den ifrån.

I min barndom förekom inte bruket att
doppa i grytan, men längre tillbaka i tiden hade
det varit sed. Då sattes grytan på golvet och man
slog sig ned runt omkring den. Det skedde vid mid-
dagstiden, då arbete var slut för dagen.

Julaftons eftermiddag vattnades krea-
turen och så fingo de foder, så det räckte för hela
juldagen. De fingo varken vatten eller mat eller ren-
gjort i ladugården förrän anndagsotta. Det enda som
uträttades var, att korna mjölkades. Det var sed att

Ågh

Julkärven.

Doppa i gry-
tan.

Kreaturen.

att alla kreaturen skulle ha en bit av julbrödet
på julaftons morgon.

2684

I skymningen, innan vi skulle äta
kvällsmat, skulle alla tvätta sig och göra sig
snygga. Mor tvättade oss småbarn över hela krop-
pen, och de stora tvättade ~~KVÄTTADE~~ sig åtminstone
om överdelen. Drängarna kommo in i köket, och
pigorna tvättade dem i huvudet. Då pigorna hjälpt
alla de andra till rätta, blev det deras tur att
göra sig snygga och byta om kläder. De skulle klä-
da sig kyrkklädda. Om man fått något nytt till julen,
skulle man taga det på julafton. Vi barn fick all-
tid nya kläder till julen, och tjänarna brukade ock-
så skaffa sig något nytt.

Julbadet.

I gamla tider pryddes stugan av vävda
bonader av grovt linnegarn med kulörta ränder. De
kallades väggdukar. I min mors föräldrahem hade de
två rum med sådana dukar. Den ena duken hängde efter

Stugans kläd-
sel.

den andra. Väggarna voro omålade under. De hängde uppe nästan jämnt, men de skulle sättas upp rena till jul. Mitt över jylbordet i taket satt en stor vit drällduk, en vanlig bordduk. På somliga ställen hade de knutna dukar med iträdda kulörta blommor, men hemma hade vi aldrig annat än vita drälldukar. En krans av pappersblommor brukade sättas mitt på duken. Längre tillbaka i tiden gjorde de halmkronor och satte upp, men de voro endast till prydnad, ty man kunde inte ha några ljus i dem. I förmögnare hem hade de ofta en mässingskrona med fyra ljus i. En sådan hade de i mina morföräldrars hem, men hemma hade vi aldrig annat än en blomkrans. Alla dessa prydnader skulle sitta uppe till tjugon-
dedag Knut.

2684

Så brukade de göra sig äppleträd. De bröto av en gren på en vildapel och satte den i en tung ljusstake eller i en särskild fot. Sen sattes det fast

äpplen på taggarna. Det kallades för juläppleträd.

Det skulle stå mellan två ljusstakar vid fönstret på julbordet.

Hemma brukade vi alltid ha en liten Julgran.

julgran, så långt jag minnes tillbaka. Den var ungefär en meter hög och sirad med hemmagjorda pappersdekorationer. I den sattes också små, smala, hemstöpta ljus. - Det var inte alls allmänt bruk att ha julgran på den tiden, så i äldre bondhem t.ex. förekom det inte. Det kan ju hända att även vi hemma inte hade julgran varje år, men de flesta jular hade vi det dock.

2684

Istället för att de i forna tider hade Julhalmen.

haft julhalm, brukade de i min uppväxttid ha finhackat granris till julen. Skulle det vara riktigt fint, och golven inte var vita och fina, så köpte vi vit havssand i staden och strödde på golvet och så granris över. Detta skulle ligga kvar över julafton och jul-

dagen. - Att ligga i julhalmen under julnatten har inte förekommit varken i min eller mina föräldrars tid.

Till julbrasan skulle det vara den vack- Julbrasan.
raste och bäste ved, som kunde åstadkommas. Helst vacker
bokved, om det fanns. Julbrasan skulle läggas i kors,
då ena lagret över det andra. Hos oss brukade alltid
min farmor göra det. Jag vet inte, om det hade något
sammenhang med, att den äldsta i huset skulle göra det.
När brasan var nerbrunnen, plattades askan väl till.
Morgonen därpå skulle man noga ge akt på, om det syntes
några spår i askan och hur dessa i så fall voro. Vände
spåret inåt spisen, betydde det, att ett barn skulle
födås i huset under året. Vände det däremot utåt, kom
någon av familjen att dö.

2684

Julklappar. Tjänarna skulle ha bröd (dräng- Julklappar.
arna en lev och pigorna en kaka), pannkaka, en halv ost,
äpplen och nötter. Soldaten skulle ha ett par kakor,
bröd, ett stycke fläsk, ett stycke kött och två ljus.

Ämningsl, En

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

87

2684

Han skulle även ha dricka. Hemma brukade vi giva honom en fjärding malt. Om det hade varit lejda tröskekarlar och hjälphustrur, som hjälpt till med slakten, skulle de ha samma förning som drängarna och pigorna. - Det var mycket vanligt att barn gingo omkring och bådor om julkaka. Ja, även äldre gingo omkring och tiggde. Vi bakade alltid ett stort bak extra till jultiggarna, både större och mindre kakor. Barnen brukade få en kaka och ett äpple och de äldre en kaka och ett stycke fläsk. Jultiggarna kommo sista veckan före jul, så mor hade fullt arbete med att plocka till dem alla, vad de skulle ha. På en del ställen fingo de små svarta bullar av grovmjöl, som var så hårda, att man kunde slå ihjäl folk med dem, men de kunde ju få en hel del goda saker också. På den tiden var det deras julklappar.

På 1860-talet börjades det med julklappar i mitt hem. Pigorna fick underkläder och väv

Almbygd In

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

88.

och drängarna strumpor eller en ny skjorta. Vi barn
fingo nya klänningar. Julklapparna delades ut efter
middagen, då vi gjort ifrån oss våra sysslor. De vo-
ro inte inslagna, utan vi fingo dem, som de voro.

2684

Ibland kunde det hända, att vi
fick något från ett annat hushåll, t.ex. en schalett
eller ett syskrin. De voro inslagna med namnet skri-
vet utanpå, så man visste, vem som skulle ha det.
Den, som kom med julklappen, bara öppnade dörren
och kastade in den. Detta skedde inte förrän på
kvällen, då det var skumt, så ingen kunde se, vem det
var, som kastat in den. Man försökte ju få tag på den,
men det var sällan det lyckades. Ofta lämnades jul-
klappen till någon av tjänarna, som då kastade in
den. När man då sprang ut för att se efter, vem som
kastat den, så stod endast pigan där, och hon visste
naturligtvis ingenting. Om man verkligen ^{(gång} någon lyckades
få tag i den skyldige, så skulle han in och trakte-

Almundryg, Sm.

LUNDS UNIVERSITET
FOLKLIVSBIBLIOTEK

89.

ras om inte med annat så åtminstone med ett juläpp-
le eller litet juladricka. - Skoj-julklappar har
aldrig förekommit här.

2684
200407

De, som tjänat på större herrgår-
dar, ha talat om, att där brukade julbocken dela ut
julklapparna. Men detta har aldrig förekommit bland
allmogen.

2084

Julbordet och julbröden.Julbordet och
julbröden.

Julbordet var ett stort fällbord med en stor bordduk på. Härpå stodo ett par armstakar och vid bordsändan vid fönstret ett äppleträd.

Framför detta var en hög bröd. En ost och en skinka lågo på var sitt fat. Smör, fläksylta, kött sylta, ett par stora korgar med bröd samt ättikställ och några andra småsaker funnos också. Detta bord skulle stå hela julen, så vem som helst kunde taga sig en smörgås. Stora tennstop med dricka och en bränn-

vin med några glas funnos också framme.

Barnen hade sin julhögar med en liten kaka på, eller om det var pojkar en lev. Ovanpå den låg en kringla och överst ett stort juläpple. Sen sattes de olika vetebrödsfigurerna såsom gubbar, käringar, hästar, hjortar och grisar runt omkring. Dessa kakor bakade barnen själva, men sen var det en prästfru, som tog sig för att baka sådana och sälja till barnen.

Julhögarna skulle ligga på stora bordet, men var det så, att det var många, som skulle äta, så det inte var plats, så dukades ett särskilt litet bord i ett hörn.

På mindre ställen satte de upp sina julhästar och julagubbar i fönstren.

I mitt hem bakades två bak grovt
bröd, två bak siktebröd, ett bak siktebröd till tjä-
nare och arbetare och ett bak med kakor till tig-
garna.

Den understa kakan på julbordet
skulle gömmas i en sädesbinge tills vårarbetet bör-
jade. Då skulle dragarna ha den, för att de skulle
bli starka. De andra kakorna av julbrödet fick
hästarna, då julen var över.

På en del ställen hade de för
sig, att de skulle baka, så julbrödet räckte till
Vårfrudagen, men hemma brydde vi oss aldrig om
det.

Julaftons kvällsvard.

Julaftons kvälls-
vard.

På julaftons eftermiddag skulle de ha kaffe och avsmaka kringlor och kakor.

Till kvällsmat hade de lutfisk, kokt korv, kött och fläsk och vanligtvis bruna bönor samt fruktsoppa. Ibland hade de en kalvstek med syltlök och gurkor, risgrynsgröt med mjölk och någon gång kräm med mjölk och kakor.

Mestadels hade de gardinerna

frändragna, så det kunde lysa ut genom fönstret.

Ju mera det lyste, ju bättre var det.

2684

Jag kan inte minnas några rim
till gröten annat än efter hörsägen. Det kuhde
hända, när de kommo tillsammans på bärplockegille
men inte på julafton, ty då var allting stilla
och högtidligt. Då brukade de läsa aftonbön och
sjunga några julpsalmer.

Småland
Timmeröfver, Ek
Almunds bygd
uppt. år 1929

uppt. 1845

Per. Anna Södergren
född 1845

acc. m. 10/8 1871
mm

95

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESÅRSH

Juldagen.

Juldagen.

På juldagens morgon fingo de kaffe och av det kalla, som stod på bordet. Sen bar det iväg till julottan. De hade bloss med sig. Då de kommo till kyrkan, lades dessai en hög på kyrkvallen, så att där blev ett stort bål. Blossen tillverkades långt i förväg, så de voro riktigt torra. På hemvägen var det kappkörning.

På juldagen fingo kreaturen

varken foder eller vatten.

2684

Man företog sig inget vidare denna dag utan gissade nötter. Hemma hade vi en nötklocka. Hela dagen skulle man vara hemma. Till middagen lagades ingen särskild mat utan man värmdde upp litet av det kalla man hade. Så fort det blev skymning, var det tid att krypa till kojs.

2684

Årsgång.

Årsgång.

Bonden i Slättesmåla hade en son, som studerade. Han var en riktig vildbasare. Han talade vid två drängar, att de skulle ut och åka årsgång på julnatten. Det var vackert väder och fint slädföre. När de kommo till soldattorpet, sågo de soldaten stå där ute i full uniform, och käringen hängde om halsen på honom och grät, och alla ungarna stodo runt omkring.

När de så kommo till Kupersmåla,
mötte de en liten, liten gubbe, med långt vitt skägg,
som räckte ända ned till midjan på honom. I de trak-
terna mötte de visst ett likfölje.

När de kommo ner till kyrkan, var
den upplyst. Men hästen bara svängde ikring nere vid
skolan, så snön yrde omkring, och sen satte han av
i full karriär mot hemmet.

De sade sedan, att hur gamla de än
blir, så vilja de aldrig mer giva sig ut på en sådan
resa fler gånger.

Längre fram på året blev soldaten
utkallad till fältbevakning till Danmark. Det troddes,
att det skulle bli krig, men det blev inget av.

Annandag jul.

Annandag jul.

Annandagsotta skulle de upp och ut i ladugården till kreaturen. De stego upp vid 2-3-tiden, och vid 4-tiden fingo de kaffe.

Ofta ställde de till oreder för varandra i varandras ladugårdar.

Min farmor talade om, att i hennes ungdom brukade alla rida till kyrkan annandagen, både karlar och fruntimmer. På eftermiddagen gingo

de på skridskor och roade sig med slängkälkar
(snurror).

2684

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESMUSEUM

101.

2684

Julkalasen.

Julkalasen.

Julkalasen voro som nu för tiden ungefär. Var det ungdomskalaskalas, var dansen det viktigaste.

• Under julen var det tvunget att släkten skulle samlas ett par dagar hemma hos morfars. Det var inte så viktigt med maten.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

162.

2684

Jul- och ringdanslekar från 1850- och 1860-talen

bland Smålandsungdom.

Jul- och ring-
danslekar från
1850-60-talen
bland Smålands-
ungdom.

/63.

LUNDS UNIVERSITET
FOLKLÄRNINGSARKIV

2684

Ringdans.

Ringdans.

Sällskapet ställer upp sig i ring
kring julgranen, om sådan finns, och sjunger och dansar
runt hela ringen.

Nu är det jul igen, och nu är det jul igen
Och julen varar väl till påska
O, nenemen, O, nenemen
Däremellan kommer sex veckors fastan.

LISTA TITEL
FÖR
SKIV

2684

En Friarelek.En Friarelek.

Sällskapet ställer sig i en
ring, och två herrar ställa sig i ringen och alla
sjunga: Där gingo två gossar åt skogen, hej falleralla,
hej fallerej.

De blevo så våta om foten, fallera, fallerarej.

De fria till tusen riksdaler, fallera, fallerarej

De äga väl knappast en daler, trallera, fallerarej.

Den schalen jag dig skänker, trallalalala

En annan jag påtänker, trallalalala.

Då har de^{en} näsduk, som de hänger på axeln på flickan,
och så går de och tager en annan flicka och dansar ut med,
och då sjunga de: Ja, nu är jag så nöjd och glad
 för när jag friade fick jag ja.

2684

Det sjunges två gånger och dansas i vals. Sedan sjunges:

På Skäggälösa backar där går nu två höns

Och hönan heter Maling, och tuppen heter Jöns.

Sedan gå de båda flickorna, som fått näsduken in i ring-
en, och då sjunger de detsamma, utom att de säger: Det
går nu två flickor åt skogen.

1778 Prof. Förlberg

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Her. v. Anna Göransson
född 1845 i Almqvist

2684

Ringdans.

Ringdans.

En flicka ställer sig i ringen
med ett band eller en näsduk i handen och så sjunges:

Se flickan går i dansen med rödan gullband

Det binder hon så om sin kärastes arm.

Så binder hon det om armen på en pojke, som då sjunger:

Min kära lilla flicka bind inte så hårt,

Jag ämnar väl ej att rymma bort.

Alla sjunga: Flickan går och lossar på rödan gullband,

Men hastigt den skälmen åt skogen försvann.

Han går utom ringen. Alla sjunga: Vi skjuter efter honom med femton gevär.

Då stiger han in i ringen och säger:

Nej , vill ni mig något, så har ni mig här.

2684

Alla sjunga: Och nu är hon gifter, nu har hon fått man

Den vackraste gosse, som fanns i vårt land.

Småland
Kinnarås
Almundbygd
1929

Mysar Bengt Stenberg 108.
Mrs. Am. Stenberg
LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV
född 1845 i Almundbygd

2684

Skära havre.

Skära havre.

Ett jämnt antal står ^{med} i ringen och
en står ensam. Så sjunges:

Ja, skära, skära havre, ja havre

Men vem skall havren binda, ja binda ?

Den, som står i ringen, svarar:

Jo, det skall jag och kärestan min

Men var skall jag honom finna

Jag såg den i går afton

I det klara månasken

Han sade han skulle komma

Med både fröjd och fromma

När var tar sin

Så tar jag min

Så får den siste ingen.

2684

LUNDS UNIVERSITETENS
FOLKMINNESARKIV

Då de i ringen går runt omkring, springer hon fram
och rycker till sig en, och de andra skynda att taga
fatt på var sin, och så blir en udda. Så sjunges:

Nu ska vi dansa över berg och backar

Tills vi ha slitit upp både skor och klackar

Hej, hopp, min lilla hjärtesnopp

Nu skall vi dansa, till solen rinner opp

Hej, hopp, min sköna

Så skall det dansas i det gröna.

Under det de sjunga, svänger de om i en livlig polska.

Då den stannar, går den, som blev udda, när var tog sin,
in i ringen och så fortgår samma sång och dans på nytt.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

110.

2684

Nyår.

Nyår.

Under nyårshelgen hade man inga
särskilda seder.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

100

2684

Tjugondedag Knut.

Tjugondedag
Knut.

Tjugondedag Knut ställde ungdomen alltid om, att det blev bjudning någonstans, så de fingo dansa. Då dansades julen ut. Det var vanligt dansgille. De äldre hade haft sina julgillen tidigare under helgen, så det var mest ungdomskalas på sistone.

2684

Ordstäv.

Ordstäv.

En gammal arbetare sa: "Nu är
tjugondag Knut gått, och nu ha vi slätten för oss!"

173.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

2684

Tranedag.

Tranedag.

Tranedag är ej bekant här.

2684

Midsommar.

Midsommar.

Majstänger brukades inte. Endast på Kompersmåla herrgård hade de majstång och dansade på gården. Det var huvudsakligast för gårdens folk.

Vi gjorde oss en lövsal av nerhuggna björkar och lekte några ta fatt-lekar på midsommarafton. Denna kväll gick man inte och lade sig så tidigt.

Till den stora midsommarskvasten

tog man alla sorters blommor. I mitten sattes en stor pion. Det skulle vara tre blommor av varje sort och minst nio sorter. Den hängdes upp i taket. Sjuka kreatur rökades med den.

2684

Till midsommar brukade vi sätta litet boklöv och eklöv kring spisen och i den.

På vissa ställen satte de löv till midsommar i linlanden och i säd också, men jag har aldrig sett det. En torparehustru satte löv i linlandet till midsommar. Det var för att ära linet, så det skulle växa bra.

2684

Avlöning.

Avlöning.

Ensamma fruntimmer och fattiga bondflickor kunde få göra sex dagsverken för att få en fjärdedels skäppa hör på sådd. Vi hade rykte om oss nere på Stora Ryd att ha så god hörjord, så vi kunde ha upp till 6 å 7 sådana land. Var lyckan god, kunde de få $1\frac{1}{2}$ pund rensat lin.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNERARKIV

117

2684

Majgille.

Majgille.

Cy.

2684

Majgille.

Majgille.

Första maj kommo gubbarna i by ihop till
majgille hos Äldermannen. Då talades de vid om byns an-
gelägenheter. Det var ju en hel hop saker, som skulle ord-
nas, såsom bete och vattningsplatser för kreaturen.

Dagen efter voro sedan fruarna bjudna dit.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

119.

2684

Majsjungning.

Majsjungning.

Majsjungning.Majsjungning.

2684

För många år sedan sjöngo de maj här, men under en lång tid ha de inte brytt sig om det. Dock ha de på sista tiden börjat igen ute i Mossbrohult. - De gingo från den ena stugan till den andra och sjöngo. Jag minns en enda gång, då de voro hemma och sjöngo. Då skulle det göras kalas för dem och man fick giva dem, vad man hade. På den tiden hade vi inga höns, så mor sade: "Vad skall jag ge dem? Jag får ju köpa äggen." - "Ja, ge dem så många vi ha. Vi få väl köpa fler", sade far, och mor var efter en korg ägg och en halv ost och gav dem och far gav dem ett halvstop brännvin.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

121.

2684

Ungdomsgillen.

Ungdomsgillen.

Ungdomsgillén.

Ungdomsgillén.

2684

Ungdomarna brukade ibland samlas och ställa till gille, när de tyckte, att det vardagliga livet blev alltför trist. Det var ju huvudsakligast sådana, som inte kunde ha kalas i sina hem, såsom torpare och tjänare, som slog sig tillhopa och fördrevo en lång vinterkväll med skämt och dans. Alla hade med sig något bidrag till gillet. Flickorna hade kaffebröd och pojkarna andra saker. De, som inte ville ha besvär med att taga något med sig, fingo lämna pengar och för dessa köptes kaffe.

2684

Spelmän.

Spelmän.

På 1850-70 talen fanns det ungdom
här som kunde dansa. Men det berodde till stor del på,
att här fanns så duktiga spelmän. Det var två inflyttade
blekingar, Jöns Hansson, Jönsamåla och Ola Nilsson, Åbo-
gen, (Spel-Ola), som var de styvaste. Spel-Ola gjorde
inget annat än spelade och jagade, fast det skulle hetas,
att han var bonde också. Dessa båda voro fiolspelare,
men så fanns det en dragspelsmusikant också, Sven Magnus

Haraldsson. Han bodde här i byn och han har spelat på
hundratala danser. Han sjöng också, så rätt som han spe-
lade, så sjöng han.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

125

2684

Gårdssten.

Gårdssten.

Cu

2684

Gårdssten.

Gårdssten.

På alla gamla gårdar hade de en gårdssten,
en rund sten , som vilade på några småstenar, så den blev
lagom hög att sitta på. På denna satte de sig ofta att vila,
då de trötta kommo från arbetet. Den brukade ligga där man
nu för tiden har runda blomland.

2684

Arbetet på kvällarna.

Arbetet på
kvällarna.

På den tiden satt vi uppe och gjorde handarbeten på kvällarna, både tjänare och husbond-folk. Men försök nu att få en tjänare till att arbeta på kvällen! Då sjöng de , när de gick till arbetet, men nu går de, som om de skulle gå till dö'en.

Smål
Kinnwald
Hundbygd
1749

Hengt Pöden 128.
LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV
Uti. av Anna Pöden
Född 1845 i Hundbygd
2684

Färgning.

Då man ville färga ljusgult,
skulle man ta ungefär ett hekto alun till en stor
kittel vatten. Sedan repar man en hop björklöv och
kokar i rent vatten ungefär en timme. Sedan slår man
ihop det med alunvattnet.

För att få grått skulle man
färga i alelöv. Den färgen höll sig också i byk.

Med hundkäx färgar man ungefär
likadant som med björklöv, men det blir klarare och
vackrare färg med björklöv.

Färgning.

Ljusgult.

Grått.

Hundkäx.